

Beteckning: _____

Akademien för utbildning och ekonomi

Möten med troende-
en undersökning av tre religionslärares uppfattningar om
religionsmötets betydelse och konsekvenser i undervisningen på
gymnasiet

Susanne Elfving
Juni 2010

C-uppsats, 15 hp
Religionsvetenskap

Religionsdidaktik C
Handledare: Sten O Karlsson
Examinator: Peder Thalén

Sammanfattning

Elfving, Susanne (2010). *Möten med troende – en undersökning av tre religionslärares uppfattningar om religionsmötets betydelse och konsekvenser i undervisningen på gymnasiet*: C-uppsats, Religionsvetenskap. Gävle: Högskolan i Gävle, Akademin för ekonomi och utbildning, Avdelningen för kultur-, religions- och utbildningsvetenskap.

Uppsatsens syfte är att undersöka hur tre religionslärare uppfattar religionsmötets betydelse och konsekvenser i undervisningen på gymnasiet. Med religionsmöte avses här då en grupp elever gör ett studiebesök hos något religiöst samfund eller då en religionsrepresentant besöker skolan och för ett samtal med eleverna i klassrummet.

För att uppfylla syftet genomfördes en kvalitativ intervjustudie med tre religionslärare. Resultatet visar att lärarna har flera syften med religionsmöten i undervisningen. Det primära är att eleverna skall få en förståelse för den troende och den religion som denne representerar. Man vill även med religionsmötet bryta elevernas eventuella fördomar. Respekt för den enskilde individen var även något som samtliga informanter lyfte fram.

Samtliga lärare menade att det finns risker med religionsmöten i undervisningen. De anser att det är av stor vikt vem religionsrepresentanten är och hur den förmedlar sitt budskap. En av informanterna väljer noggrant ut vem eleverna får träffa medan de två övriga väljer att inte göra det. Samtliga lärare anser att det även finns en risk att budskapet som religionsrepresentanten förmedlar blir ett facit för eleverna. Även om samtliga lärare är medvetna om dessa risker så använder de religionsmöten i undervisningen då det primära är förståelsen för religionsrepresentanten och dennes religion.

Nyckelord: Religionskunskap, religion, religionsmöten, religionsrepresentanter, religionsundervisning, förståelse, gymnasiet

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	4
1.2 Syfte och frågeställning.....	6
2. Metod, tolkning och definitioner.....	6
2.1 Metod	6
2.2 Urval och genomförande	6
2.3 Tolkning	7
2.4 Definitioner	8
3. Forskningsöversikt	8
4. Bakgrund	9
4.1 Olika förståelsebegrepp.....	9
4.2 Intellectuell förståelse	10
4.3 Empatisk förståelse	10
4.4. Förstå = acceptera?.....	11
4.5 Fördelar och nackdelar med religionsmöten	12
4.6 Elitens eller folkets religion?.....	13
5. Undersökning och analys	14
5.1 Religionsmötenas former och de beslutsgrundade faktorerna	14
5.2 Syftet med religionsmötet – vad är målet?.....	16
5.3 Förberedelser inför religionsmötet	19
5.4 Religionerna och representanterna	21
5.5 Nackdelar och svårigheter med religionsmöten	24
6. Sammanfattning	28
7. Käll- och litteraturförteckning.....	30
8. Bilagor.....	31

1. Inledning

Jämfört med många andra länder har Sverige genom hela sin historia, med några avvikelser under senmedeltiden och under den så kallade Stormaktstiden, varit ett mycket homogent land sett ur ett socialt, etniskt, kulturellt och religiöst perspektiv. En anledning till att Sverige inte var ett attraktivt migrationsland var dels det geografiska läget, dels att Sverige hade en sen utvecklingen beträffande industrialisering, urbanisering och modernisering.

I början av 1600-talet motarbetade Sverige, genom svensk lagstiftning, inflyttning och influenser som betraktades som ”främmande”. Genom en restriktiv religionsfrihetslagstiftning och förtryckning av minoritetsgrupper, exempelvis samerna och de så kallade tattarna, skyddade sig det svenska samhället mot det ”främmande”.¹

Förflyttar vi oss några hundra år framåt i tiden kan vi konstatera att mycket har förändrats. Genom migration, globalisering och internationalisering, med startpunkt på 1960-talet och framåt, påbörjades en ”uppblandning” av olika religioner och kulturer i Sverige. Detta avser både den fysiska och ideologiska bemärkelsen.

I dagens svenska samhälle talas uppskattningsvis 140 olika modersmål av människor med olika bakgrunder, både kulturella, etniska och religiösa. Det finns ingen registrering beträffande religionstillhörighet i Sverige och därmed kan man inte med säkerhet fastställa hur många religiösa människor det verkligen finns.

Sekularisering är ett mångtydigt begrepp och ett sätt att betrakta begreppet är att se det som ett avskiljande och ett frigörande av *religion* som ett socialt system. Under hela 1900-talet skedde en förändring i Sverige där allt färre praktiserade den kristna läran. Den 1 januari 2000 skildes den svenska staten och kyrkan åt, vilket blev en slags symbol för den sekulariseringsprocess som hade pågått under hela 1900-talet.² Här skedde en sekularisering på den sociala nivån då kyrkan inte längre har samma inflytande på människor som den tidigare haft. Människor idag är i allt mindre grad deltagande i traditionella religiösa aktiviteter och allt färre är med i olika religiösa organisationer.³ Religion engagerar allt färre och många människor befinner sig i ett ”andligt vakuum”.⁴ Med detta i bakhuvudet kan man alltså konstatera att trots att läraren bedriver en didaktiskt medveten undervisning kan det ändå vara svårt att få eleverna intresserade. Många upplever att religion är något förlegat och inget som berör eleverna själva. Att lära sig om främmande religioner (och även mindre

---

¹ Andersson & Sander, 2005, s.25-27

² Alwall, 2006, s.64

³ Andersson & Sander, 2005 s.74

⁴ Thalén, 2006, s.104

främmande religioner) samt livsåskådningar kan upplevas som irrelevant och något som angår andra.

Gymnasieskolan har, enligt sina egna styrdokument, uppgift att medvetandegöra för eleverna den omgivning som de befinner sig i d v s få ett sammanhang och en förståelse för hur olika företeelser hänger samman. I Läroplanen för de frivilliga skolformerna (Lpf 94) betonas det att skolan ska bemöta främlingsfientlighet och intolerans genom kunskap, aktiva insatser och öppna diskussioner. Vidare står det: ”Skolan skall främja förståelse för andra människor och förmåga till inlevelse”.⁵ Detta är en central del i skolans värdegrund och en av skolans viktigaste uppgifter. Religionskunskap A på gymnasiet är ett kärnämne och berör således alla gymnasieelever. På kort tid ska mycket hinnas med då kursen är en 50 poängskurs där varje poäng motsvarar 60 minuter. Religionskunskap B är en fördjupningskurs och en fortsättning på Religionskunskap A och är en gemensam kurs inom kultur- och samhällsvetenskapsinriktningarna på samhällsvetenskapsprogrammet.

Religionsläraren har ett viktigt uppdrag som består i att eleverna i religionsämnet skall få en chans att utveckla sin förståelse för andra människor samt att utveckla förmågan till inlevelse. Att planera en undervisning som gynnar förståelsen och förmågan till inlevelse är en mycket viktig, men långt ifrån, en lätt uppgift.

Under min verksamhetsförlagda utbildning (VFU) har jag ordnat så att mina undervisningsklasser har fått möta några religionsrepresentanter då jag ansett att detta är ett givande och bra sätt för eleverna att utveckla en förståelse. Vid litteraturläsning inom religionsdidaktikens område har jag dock i efterhand kommit till insikten att religionsmöten inte alltid behöver leda till ett positivt resultat. Beroende på olika faktorer finns risken att elevernas eventuella fördomar bekräftas eller förstärks genom ett religionsmöte. Min önskade effekt av religionsmötena som jag ordnade under min VFU kanske inte alls gav ett positivt utslag. Jag tog för givet att eleverna, genom mötet, per automatik fick en djupare förståelse för den troende personen och dennes religion.

Som lärarstuderande och blivande religionslärare är jag är mycket intresserad av att undersöka olika religionslärares syfte och uppfattningar beträffande religionsmöten mellan elever och olika religionsföreträdare samt om de är medvetna om de ”risker” som religionsmöten kan innebära.

---

⁵ Lpf 94, s.3

1.2 Syfte och frågeställning

Syftet med uppsatsen är att undersöka tre yrkesverksamma religionslärares uppfattningar om religionsmötets konsekvenser och betydelse i undervisningen. Det jag vill undersöka i min uppsats är:

- Vad är syftet med religionsmöten i undervisningen?
- Vilka är de bakomliggande faktorerna till att lärarna låter sina elever träffa religionsrepresentanter?
- Hur förbereder lärarna sina elever inför religionsmötena?
- Vilken ställning har oftast de inbjudna religionsrepresentanterna inom sin religion och vilka religioner representeras? Vad är anledningarna bakom detta?
- Ser lärarna några nackdelar/svårigheter med religionsmöten, vilka i så fall?

2. Metod, tolkning och definitioner

2.1 Metod

Då uppsatsens syfte är att undersöka olika religionslärares uppfattningar om religionsmötets betydelse i undervisningen valde jag att använda den kvalitativa metoden. Den kvalitativa metoden har inte som mål att pröva om informationen har en objektiv giltighet utan fokuserar i stället på att få en djupare förståelse av subjektiva erfarenheter och uppfattningar och hur dessa formats i en specifik social och kulturell kontext. För att få en djupare förståelse och för att en kunskapsutveckling skall kunna ske, krävs en närhet, dvs. en fysisk närhet, mellan det forskande subjektet och det "beforskade" subjektet, en s.k subjekt-subjektrelation.⁶ Den kursiva stilen i analysen är mina egna tankar.

2.2 Urval och genomförande

Jag kontaktade, via telefon och muntlig väg, fyra religionslärare på gymnasiet, vilka alla är verksamma inom samma kommun. För att ta reda på om mina tänkbara informanter skulle kunna besvara mina frågor måste jag först ta reda på om de använder sig av religionsmöten i sin undervisning. Tre av de tillfrågade religionslärarna använde religionsmöten i sin undervisning och var villiga att delta i min undersökning. Intervjuerna genomfördes på

---

⁶ Holme & Solvang, 1997, s.92

lärarnas arbetsplats och varje intervju tog mellan 45-60 minuter. Namnen i intervjuerna är fingerade.

Den intervjumetod jag använde mig av var den halvstrukturerade intervjumetoden och jag utgick från en intervjuguide (se bilaga). Under intervjuerna antecknade jag de viktigaste aspekterna och förlitade mig sedan till stor del på mitt minne, detta för att inte störa det fria samtalsflödet vilket man riskerar om man gör omfattande anteckningar under hela intervjun.⁷

2.3 Tolkning

Resultaten har jag tolkat utifrån det hermeneutiska förhållningssättet. Inom hermeneutiken är tolkning och förståelse centralt då ”tolkning och förståelse utgör en process mot ny och i bästa fall fördjupad och vidgad förståelse”.⁸ Den text som har framkommit exempelvis utifrån en intervju och som sedan skall analyseras sker i det hermeneutiska tillvägagångssättet i en flerstegsprocess. Stensmo förklarar: ”Den hermeneutiska textanalysen är en flerstegsprocess som startar i texten som helhet, vartefter man granskar enskildheter i texten, för att sedan återvända till helheten med förhoppningvis en fördjupad förståelse av textens budskap”.⁹

Tolkning, förståelse, förförståelse och *förklaring* är de fyra huvudmomenten inom den hermeneutiska processen. *Tolkning* innebär att jag presenterar min förståelse, där min förståelse ska ses som en ”översättning som förmedling av innebörder och betydelse”.¹⁰

Förståelse handlar om att få en djupare förståelse vilket innebär att resultatet av förståelsen leder till att min existens eller livsstil berörs eller förändras. Detta kan då jämföras med att förstå, begripa eller fatta något som kan ses som en ytligare form av förståelse.

Förutsättningarna för att kunna förstå är att jag har en *förförståelse*, vilket baseras på tidigare lärdomar, erfarenheter, känslor och upplevelser. Då förförståelsen utgår från mig själv och mina erfarenheter är den subjektiv och jag kan därför aldrig ha en neutral inställning eller syn vid tolkning av olika företeelser. Detta kan både vara en tillgång men även ett hinder. Min tolkning av olika företeelser påverkas av min förförståelse. Om jag sedan prövar min tolkning kan det påvisa att min tolkning var fel och därmed ändras min uppfattning. Det finns en nära relation mellan förståelse och *förklaring*. Ödman menar att ”tolkningar innehåller mycket ofta förklaringar eller bygger på dem”. För att förstå måste jag kunna förklara och för att kunna

---

⁷ Kvale & Brinkman, 2009, s.194

⁸ Ödman, 2004, s.77

⁹ Stensmo, 2002, s.113

¹⁰ Ödman, 2004, s.74

förklara något måste jag förstå det jag förklarar.¹¹

Inom hermeneutiken använder man sig av begreppet ”den hermeneutiska spiralen eller cirkeln”. Begreppet syftar på att den förförståelsen som jag först har, en första tolkning, leder fram till nya insikter då jag studerar materialet i dess helhet och i dess delar, hela tiden i samspel mellan dem. Den nya förståelsen som jag får blir i sin tur en förförståelse som jag kan sätta in i nästkommande tolkning.¹²

2.4 Definitioner

Med religionsmöten avses här då en grupp elever gör ett studiebesök hos något religiöst samfund eller då en religionsrepresentant besöker skolan och för ett samtal med eleverna i klassrummet.

3. Forskningsöversikt

Jag har inte funnit någon litteratur som enbart behandlat religionsmöten i undervisningen. Dock har jag funnit flera författare som i både kortare och längre versioner tar upp både fördelar och nackdelar med religionsmöten i religionskunskapsundervisningen. Ragnar Furenhed skriver om detta i boken *Livstolkning och värdegrund - att undervisa om religion, livsfrågor och etik* i kapitlet *Undervisning och förståelse - exemplet religionskunskap*. Furenhed belyser där vikten av religionsmöten då de kan skapa förutsättningar för den empatiska förståelsen. Han går även in på olika faktorer som även kan försvåra eller förhindra förståelsen i religionsmöten.

Boel Westerberg berör i korthet, utifrån sina erfarenheter, konsekvenserna av fysiska religionsmöten i religionsundervisning i boken *Religion, skole og kulturel integration i Danmark og Sverige*. Westerberg problematiserar religionsmöten, både i undervisningen i klassrummet och vid studiebesök vid tempel, kyrkor, moskéer eller synagogor. Ur ett didaktiskt reflekterande perspektiv är dessa möten inte oproblematiska menar hon. Ett lyckat resultat av ett religionsmöte kan tyckas vara om personen som företräder sin religion/tradition är en trevlig, sympatisk och ödmjuk person som får eleverna att ta till sig det som representanten vill förmedla. Saken är den, menar Westerberg, att religionsrepresentanten ger just *sin* bild av den aktuella traditionen. Många gånger kan eleverna utgå ifrån att just den religionsformen är den enda sanna bilden. Westerberg ser här en fara och vill uppmärksamma

---

¹¹ Ödman, 2004, s.75

¹² Ödman, 2004, s.77-78

att läraren måste problematisera och lyfta fram att det finns flera sätt att tolka och utöva den aktuella religionen.

En annan författare som lyfter fram religionsmöten är Birgit Lendahl i boken *Religion i skolan – men hur?* Lendahl tar endast upp fördelarna med religionsmöten och hur nödvändiga de är för att man ska uppnå en djupare insikt i olika religioner. Religionsmöten ger en möjlighet till inlevelse och upplevelse menar hon.

Ovanstående författare menar att religionsmöten kan resultera i både negativa och positiva upplevelser hos eleverna. De kan underlätta förståelsen men även förhindra den. Då jag kommer att undersöka syftet med religionsmöten i undervisningen anser jag att dessa synpunkter som författarna har är användbara och utifrån dem har jag även format några av de frågor jag ställt till informanterna.

4. Bakgrund

4.1 Olika förståelsebegrepp

Furehed belyser att det finns två betydelser av begreppet förståelse. Han ger exempel på dessa två sidor av förståelse och hänvisar vad som står i den centrala formuleringen i läroplanen: ”Skolan skall främja förståelse för andra människor”. Denna form av förståelse tolkar Furehed handlar om en *intellektuell* förståelse. Den andra formuleringen ”förmåga till inlevelse” handlar om en *empatisk* förståelse. Samspelet mellan de två förståelsebegreppen är viktig d.v.s. den empatiska förståelsen underlättas av intellektuella förståelsen och vice versa.¹³

Den brittiske religionspedagogen Michael Grimmith belyser i sin analys, vilket Furehed lyfter fram, att det finns två slags kunskaper inom religionsundervisningens kunskapsbegrepp; lära *om* religioner och lära *av* religioner. Lära *om* religioner betyder att lära sig faktakunskaper om olika religioner men att enbart lära sig fakta kan innebära en risk där elevernas fördomar förstärks eller bekräftas. Eleverna kan uppleva att religion handlar om något som angår andra och inte om dem själva, de har inga gemensamma referensramar och risken för distansering är stor. Furehed menar att om undervisningen får styras av detta kunskapsideal leder det till att förståelsen minimeras.¹⁴

---

¹³ Furehed, 2000, s.117

¹⁴ Furehed, 2000, s.117-118

4.2 Intellektuell förståelse

Intellektuell förståelse handlar om att se samband, hur saker och ting är relaterade till varandra. För att kunna förstå intellektuellt är det av stor vikt att man till exempel kan urskilja att det finns ett *samband mellan yttre förutsättningarna* inom respektive religion. Vi människor formas utifrån de yttre förutsättningarna, dvs. den fysiska, kulturella, sociala samt historiska miljön som vi befinner oss i och har vuxit upp i.¹⁵

Att förstå *sambandet mellan existentiella behov och religion* är även en viktig aspekt. De existentiella behoven är säkerligen allmänmänskliga och beroende på ålder, kön och social situation är dessa behov olika aktuella och angelägna.

Ett annat mål som Furehed tar upp är *behovet av samhörighet*. Vi människor är ett resultat av de relationer vi har. Vi är beroende av våra medmänniskor som finns runt omkring oss och vi kan därmed endast förstås utifrån det sociala sammanhang vi befinner oss i. Inom olika religioner skapas sociala miljöer och grupper där människor med samma livssyn träffas och bygger gemenskaper tillsammans där gemenskaperna i sig påverkar individerna.¹⁶

4.3 Empatisk förståelse

Begreppet *empati* kan översättas med ”medlidande” eller ”medkänsla”. Furehed använder här begreppet med att en ”förmåga till inlevelse i medmänniskans upplevelser, positiva likväl som negativa”. Empati handlar inte om att förstå kulturer, religioner eller traditioner utan om att förstå enskilda människor. Furehed är övertygad om att det är fullt möjligt att förstå alla människor empatiskt oavsett språk och kulturell bakgrund. Dock menar Furehed så underlättas förståelsen om man delar samma kulturella och sociala erfarenhet. Man måste dock göra skillnad på att förstå empatiskt och att förstå ”inifrån” menar Furehed. Att skapa förståelse ”inifrån”, d.v.s. att förstå den existentiella betydelsen för den troende handlar även om en slags empatisk förståelse, men det är inte frågan om att förstå den religiösa andliga liv eller religiösa erfarenheter. För den som aldrig gjort sådana erfarenheter kan denna ”inre” förståelse vara svår att uppnå.¹⁷

Några förutsättningar för att förstå empatiskt är att man har en förmåga att känslomässigt sätta sig in i en annan människas situation, att man har en inlevelseförmåga. Man bör även ha kunskap om att alla människor har samma grundläggande behov samt ha kunskap om den enskilda individens livssituation, vad som format henne, hennes livssyn,

---

¹⁵ Furehed, 2000, s.118-119

¹⁶ Furehed, 2000, s.126

¹⁷ Furehed, 2000, s.135

värderingar och vad som är betydelsefullt för henne. En annan viktig faktor som gynnar den empatiska förståelsen är att man har erfarit eller upplevt ungefär liknande saker som den andra människan¹⁸. ”Målet att skapa förståelse för andra människor medför att skolans religionsundervisning inte får trivialiseras till distanserad intellektuell information, den måste också beröra emotionellt”¹⁹. Förståelse för andra människor är viktigt men betyder att förstå detsamma som att acceptera allt? Jag återkommer till detta i nästa stycke.

4.4. Förstå = acceptera?

I Läroplanen för de frivilliga skolformerna (Lpf 94) står det att skolan bl.a. skall sträva mot att varje elev ”kan leva sig in i och förstå andra människors situation och utvecklar en vilja att handla också med deras bästa för ögonen” samt ”förstå och respektera andra folk och kulturer”.²⁰ Men är att förstå detsamma som att acceptera allt, trots att eleverna inte egentligen håller med eller reagerar på något som de uppfattar som avvikande och konstigt?

Furenhed belyser dilemmat då en lärare hamnar i en situation där man upplever att man måste försvara alla tänkbara konstigheter som inryms i olika religioner. Lärarens uppdrag inte är att försvara allt i religionernas namn, utan att hjälpa eleverna att förstå men det betyder inte att de måste acceptera allt. Furenhed skriver: ”Att förstå är inte detsamma som att sympatisera med.” Dock, understryker Furenhed, så måste religionsundervisningen ha utrymme för att undersöka det som vid första anblicken kan tyckas obegriplig, för att sedan se att det obegripliga kan vara viktiga existentiella inslag i just den aktuella religionen. Religionslärarens uppgift är att forma en undervisning som inte enbart bekräftar det självklara som eleverna redan har kunskap om²¹.

Även Härenstam, som skriver om läromedelstexter inom religionskunskap, tar upp förståelsens två sidor. Han menar att texter som är utvalda för att de har potential att frambringa förståelse inte enbart behöver ge en positiv bild av den aktuella religionen. Han säger: ”Förståelse kan ju också innebära att man blir varse det barocka och absurda i företeelser som man annars varit beredd att acceptera”.²² Att belysa detta är en viktig uppgift för religionsläraren och stämmer väl med vad som står i läroplanen: ”Eleverna ska träna sig

---

¹⁸ Furenhed, 2000, s.131-132

¹⁹ Furenhed, 2000, s.135

²⁰ Lpf 94, s.12

²¹ Furenhed, 2000, s.129

²² Härenstam, 2000. s.159

att tänka kritiskt, att granska fakta och förhållanden och att inse konsekvenserna av olika alternativ”.²³

4.5 Fördelar och nackdelar med religionsmöten

För att lyckas nå fram till en empatisk förståelse krävs ett fysiskt möte med en annan människa, då man i mötet får uppleva hur människan uttrycker sig, både med och utan ord. En del elever kan ha föreställningen om att troende människor ser annorlunda ut, ägnar all sin tid åt religiösa ceremonier och är allmänt avvikande. Avståndet mellan den troendes värld och elevernas kan upplevas som milslång. I och med ett autentiskt möte med en troende kan sådana schabloner försvinna då eleverna upplever att de möter en helt vanlig människa. Berättar den troende om olika händelser och upplevelser från sitt liv kan det även finnas en chans att eleverna varit med om samma sak eller känner igen i sin egen värld. Om ett autentiskt möte får äga rum finns det en möjlighet att eleverna kommer till insikten att den troende är en helt vanlig människa där religionen är integrerad i dennes vardagliga liv.²⁴

Lendahl skriver att om man vill uppnå en djupare insikt i olika religioner är det nödvändigt att man, i någon form, får en chans till inlevelse och upplevelse. Lendahl hävdar att ett sätt för eleverna att uppleva detta är att de får tillfälle att träffa en troende människa. ”Att få möta en människa som berättar om vad bön och lovsång betyder för henne, eller dop och nattvard, rituella tvagningar och olika böneställningar och liknande är en möjlighet att komma nära innersidan”.²⁵

Westerberg menar att det kan finnas en risk med att bjuda in religionsföreträdare i undervisningen. Å ena sidan kan mötet levandegöra och ”ge färg”. Å andra sidan kan risken finnas att den inbjudna religionsföreträdarens ord, hur denne beskriver sin religionsform, bli ett facit för eleverna. Många gånger anser eleverna att religionsföreträdaren är mer kompetent eller tillförlitlig än religionsläraren. Det är av stor vikt att läraren tydliggör och påvisar att det finns fler sätt att tolka den aktuella religionen och traditionen än den som den inbjudne religionsföreträdaren beskriver.²⁶

---

²³ Lpf 94, s.5

²⁴ Furenhed, 2000, s.129,131-132

²⁵ Lendahl, 1986, s.58

²⁶ Westerberg, 2006, s.226

4.6 Elitens eller folkets religion?

Olivestam hävdar att det finns en brist på reflektion bland lärare beträffande vilken slags religionsnivå som skall belysas. Detta leder till, av traditionella orsaker, att den mer akademiska religionsframställningen, elitens religion, blir dominerad i undervisningen. Elitens religion beskriver Olivestam som ”den ideala, teoretiskt strukturerade och officiella religionen”. Denna framställning är visserligen korrekt, men det finns en risk att eleverna tror att det som inryms i elitens religion är det som praktiseras i verkligheten bland de troende. Olivestam hävdar att det är av stor vikt att även ge en bild av den folkliga religionen då den besvarar på den enskilde personens frågor beträffande exempelvis meningen med livet och döden, behovet av vägledning, etc. Den folkliga religionen behandlar mer existentiella livsfrågor.²⁷

Olivestam förkastar dock inte elitens religion. Han menar att en kombination av att lära om de båda religionsframställningarna samt att belysa det som de har gemensamt kan vara en alternativ utgångspunkt då läraren ska göra ett ämnesdidaktiskt val. Olivestam nämner riterna som ett exempel: ”Riterna inom den officiella religionen bekräftar strukturerna i det dagliga livet med liturgi, sånger, kontrollerade yttringar, och här konfirmeras det bestående, det oföränderliga i upprepningar i en i övrigt föränderlig och osäker värld och vardag”.²⁸ I undervisningen är det enklare att förmedla den officiella religionen. Det kan vara svårt att finna en ämnesdidaktisk struktur för den folkliga religionen men han betonar att det är av stor vikt att den vardagsreligiöses perspektiv lyfts fram.²⁹

---

²⁷ Olivestam, 2006, s.64-66

²⁸ Olivestam, 2006, s.67

²⁹ Olivestam, 2006, s.69

5. Undersökning och analys

Jag har intervjuat tre religionslärare som alla arbetar inom gymnasieskolan i samma kommun. För att skydda deras identitet har jag valt att använda fingerade namn. ”Marie” tog sin lärarexamen år 2005 och har sedan dess varit verksam som lärare inom gymnasieskolan. ”Pernilla” tog sin lärarexamen år 2002 och men har arbetet inom gymnasieskolan sedan år 2000. ”Åsa” blev färdig med sin lärarutbildning år 2003 och har sedan dess arbetat på gymnasiet.

5.1 Religionsmötenas former och de beslutsgrundade faktorerna

Marie har inte religionsmöten som ett kontinuerligt inslag i sin religionsundervisning utan anordnar religionsmöten om hon anser att en specifik klass har ett behov av att träffa en troende person från den aktuella religionen eller livsåskådningen. Med behov avser hon att om hon upplever att majoriteten av klassen har en ”dålig” inställning gentemot någon religion tar hon beslutet att exempelvis bjuda in en representant från just den religionen eller göra ett studiebesök.

Vanligtvis bjuder Marie in någon som kommer till skolan men det händer även att klasserna, tillsammans med henne, gör ett studiebesök någonstans inom kommunens gränser. Egentligen skulle Marie, som anser att religionsmöten är mycket givande, vilja att fler av hennes klasser fick möjlighet att träffa religionsrepresentanter men tidsbrist är en bidragande faktor till att detta begränsas.

Pernilla använder sig mer frekvent av religionsmöten i sin undervisning. Tillsammans med eleverna besöker hon olika samfund eller kyrkor, bjuder in religionsrepresentanter till skolan eller så får eleverna själv göra en fältstudie i sitt närområde, en s.k. ”religionsgeografisk undersökning”. Utifrån sina erfarenheter anser Pernilla att yrkesklasser, där många ibland har svårare att ta in skrift och avläsning, oftare har ett större behov av att träffa religionsrepresentanter, göra studiebesök etc. En annan aspekt är att hon har upplevt att eleverna i yrkesklasser många gånger har åsikter som är främlingsfientliga eller rasistiska. Utifrån dessa erfarenheter menar hon att det kan finnas behov av att eleverna får träffa religionsrepresentanter. De bakomliggande faktorerna beror på vilken kurs som eleverna läser samt vad de ska fördjupa sig i. I B-kursen blir det möjlighet till fler religionsmöten än i A-kursen. Pernilla gör aldrig lika inom alla kurser, det beror mycket på det antal timmar som klasserna har i religionskunskap.

Liksom Pernilla så skickar Åsa iväg några klasser för att göra studiebesök hos kommunens religiösa samfund. Hon gör även studiebesök tillsammans med sin klass eller bjuder in en religionsrepresentant till klassrummet. Religionsmöten i undervisningen sker några gånger per läsår. Det kan ibland bli fler tillfällen då Åsa kommer på spontant att göra ett studiebesök eller bjuda in någon gäst. ”Det beror mycket på klasserna.” Hon skickar inte iväg vilka klasser som helst på egna studiebesök hos religiösa organisationer. I ett tidigt skede av ett moment känner hon in om eleverna passar för uppgiften. Om de ofta kommer försent, lämnar in första uppgiften sent etc. kan det påverka om hon tycker att de verkar tillräckligt ansvarsfulla. ”Jag bygger det på en känsla av att den här gruppen fixar det eller inte.” Vanligtvis brukar hon låta elever från Samhällsprogrammet (SP) och Naturvetenskapsprogrammet (NV) göra egna studiebesök och träffa religionsrepresentanter från olika församlingar/kyrkor. Åsa menar att eleverna på SP och NV vanligtvis är mer studievana, dvs. de klarar av att arbeta självständigt och ta eget ansvar. Åsa menar även att SP-eleverna ska ha en kontakt med omvärlden, en slags omvärldsanalyförmåga, det ingår i deras program. Hon säger att det är viktigt att NV-elever får möta troende personer då hon erfarit att NV-elever oftare har fördomar. ”De tycker inte att religion är viktigt då det inte baseras på vetenskap.” Marie menar att NV-elever ofta är ”väldigt fyrkantiga” och de vill ha fakta och bevis på allt och därför är det nyttigt att dessa elever får möta en troende människa.

Studieresor utanför kommungränserna är inget Åsa har gjort med någon klass under sitt verksamma yrkesliv. Hennes uppfattning är att religionsämnet inte är en prioriteringsfråga på skolan. Samtidigt, menar hon, så beror det ju även på hur aktiva och drivande hon och hennes religionslärarkollegor är. ”Man kan ju inte skylla allt på skolledningen”. Hon menar att det tar tid och kraft att försöka motivera och argumentera varför man ska få pengar till olika saker. *Vad jag kan tycka mig se är att samtliga lärare baserar sina beslut på att låta sina elever träffa religionsrepresentanter om de anser att majoriteten av eleverna i en klass har rasistiska och främlingsfientliga åsikter eller fördomar. Pernilla och Åsa hade klara uppfattningar om vilka sorts klasser som oftare har sådana åsikter. Jag uppfattar det som att Marie inte tar beslut efter några speciella klasser då hon inte nämnde något sådant. Pernilla tog även beslut utifrån om eleverna har några speciella svårigheter, exempelvis att ta in skrift och avläsning. Åsa menade att det ingår i det samhällsvetenskapliga programmet att eleverna ska våga och kunna ta kontakt med omvärlden och såg det som en orsak till att ordna religionsmöten. Åsa litade även på sin förmåga att ”känna in” om klassen kunde klara av att på egen hand göra ett studiebesök.*

Faktorer som sen ankomst och sena inlämningar uppfattade hon som att klassen inte skulle klara av att göra en religionsgeografisk undersökning i sitt närområde.

I Läroplanen står det att skolan ska bemöta främlingsfientlighet och intolerans genom kunskap, aktiva insatser och öppna diskussioner. Lärarna baserar sina åsikter på många års erfarenhet men frågan är om man verkligen kan kategorisera in klasser på detta sätt. Kan det vara så att dessa elever, i yrkesklasserna och i NV-klasserna, är mer talföra och vågar säga vad de tycker? Jag vill våga påstå att det säkerligen finns fler elever som har främlingsfientliga åsikter i andra klasser men som inte ”vädrar” dessa i klassrummet.

Samtidigt som Åsa säger att religionsämnet inte värderas särskilt högt hos skolledningen så erkänner hon att ansvaret även ligger hos henne och hennes religionskollegor, men det krävs mycket tid och kraft att få pengar exempelvis till en studieresa utanför kommungränsen. I och med att samtliga lärare inte har gjort studieresor utanför kommungränsen under deras yrkesverksamma liv så kanske det lätt blir att de skyller på att religionsämnet inte värderas särskilt högt, som Åsa sade, av skolledningen. Jag uppfattar hennes erkännande, att ansvaret även ligger hos hennes och hennes kollegor, som att det skulle finnas en möjlighet till att göra studiebesök utanför kommungränserna.

5.2 Syftet med religionsmötet – vad är målet?

Marie förklarar att anledningen till varför hon ordnar religionsmöten i undervisningen är att hon vill att eleverna ska få möta en troende person. Hon vill även att eleverna ska komma till insikten om att vi människor inte är så olika som man först kan tro, utan att vi i grund och botten är lika, oavsett kulturell och etnisk bakgrund och/eller religionstillhörighet. Hon menar att religionsmötet kan bryta fördomar och hon vill belysa likheterna, inte olikheterna. Vidare, menar Marie, kan religionsmötet leda till att eleverna får en förståelse för personen och den organisation, religion eller livsåskådning som den tillhör.

Hon säger: ”Om man ser likheter kommer automatiskt en förståelse, tror jag.”
Här uppfattar jag det som att Marie är ute efter en intellektuell förståelse, i och med att hon säger att religionsmötet kan leda till att eleverna får en förståelse för den religion, organisation eller livsåskådning som personen företräder. Då hon säger att hon vill eftersträva en förståelse för personen i fråga och när hon använder ”likheter”, anser jag att hon är ute efter den empatiska förståelsen, vilket Grimmith menar är att lära av (se ovan s.9). Likheter i det här fallet tolkar jag som likheter vi delar med alla människor, de allmänmänniska, gemensamma likheterna. Hennes syfte stämmer därmed väl in på vad som

står i Läroplanen för de frivilliga skolformerna (Lpf 94) där det att skolan bl.a. skall sträva mot att varje elev "kan leva sig in i och förstå andra människors situation och utvecklar en vilja att handla också med deras bästa för ögonen".

Marie tar ett exempel då eleverna kanske inte förstår innebörden av att en muslim ber fem gånger, de bara upplever att det är konstigt och avvikande. Men om de får träffa en muslim som berättar att hon/han ber fem gånger om dagen så blir det inte så konstigt, då det står en livs levande människa framför dem vilket förhoppningsvis leder till att eleverna får en annan uppfattning. Det blir konstigt då man bara läser om detta i exempelvis en lärobok eller att hon själv berättar om det, det blir mer "naturligt" om en troende muslim själv får berätta om börens betydelse och innebörd. *Jag vill se en koppling mellan det Marie tar upp och det som både Lendahl och Furehed belyser (se ovan s.11-12). Ett fysiskt möte kan leda till att den empatiska förståelsen stärks då man i mötet får uppleva hur den troende personen uttrycker sig, både med och utan ord. Furehed nämner även att det är svårare för läraren att förmedla detta och att få samma resultat. Detta nämner även Marie och säger att eleverna har svårare att få en förståelse (i detta fall att muslimer ber fem gånger om dagen) om de har läroboken eller henne som källa.*

Marie menar att förståelse och respekt hänger ihop och att mötet i sig kan leda till att eleverna blir mer öppensinnade och i det utvecklas en respekt. *Jag tolkar "respekt" i detta sammanhang som något som religionsföreträdaren måste vinna hos eleverna. Om eleverna har en förståelse kan det utifrån det utvecklas en respekt. Om inte eleverna har en förståelse för det som religionsföreträdaren säger, berättar eller som den "bara är" är det även svårt att få respekt för denne (eller för religionen). I läroplanen för de frivilliga skolformerna (Lpf94) belyses vikten av att eleverna skall "förstå och respekterar andra folk och kulturer".*

Maries förhoppning är att elevernas negativa, ofta stereotypa bild som de får exempelvis från media förändras i och med mötet med en människa av kött och blod som faktiskt lever och verkar i samma stad som eleverna själva. "Jag tror att det är då fördomar kan utplånas", säger Marie. Samtidigt som hon strävar efter att eleverna ska få en förståelse för den troende personen och respektera den för vad den är och tror på, så poängterar hon att eleverna inte "ska köpa allt". Eleverna ska fostras in i värdegrunden som skolverket skriver om. *Här uppfattar jag det som att Marie syftar på att eleverna ska ha förståelsen för människan men inte allt vad dennes religion representerar. Vad jag däremot inte vet utifrån hennes uttalande är om hon ger utrymme för att undersöka, det som Furehed tar upp, det*

som vid första anblicken kan uppfattas konstigt för att sedan inse att dessa "konstigheter" fyller en funktion i den aktuella religionen (se ovan s.11).

Pernilla menar att religionsmöten kan bidra till en ökad förståelse hos eleverna och hänvisar till läro- och kursplanerna. Hon säger att religionsmöten kan leda till att "vi och dem"-perspektivet suddas ut. Visst kan man prata och diskutera om detta i klassrummet, menar hon, men resultatet kan aldrig bli detsamma som vid ett religionsmöte. Pernilla menar att för att ha en förståelse för något måste du ha en insikt om det berörda området. *Jag tolkar "ha en insikt" som kunskap om den aktuella religion, som man sedan utgår från för att kunna få en förståelse. Detta belyser Furehned och menar att ett samspel mellan den intellektuella och empatiska förståelsen är viktigt (se ovan s. 9).*

"Ungdomar har bilden av att religion är något konstigt", säger Pernilla. Hon tar upp att många i vårt svenska samhälle inte är troende och att många fortfarande är ovana vid nya kulturer, det blir en slags dubbel kulturkrock. Hon betonar att om man inte själv är religiös så måste man få träffa någon troende människa fysiskt för att kunna få en förståelse för den personen. *Det Pernilla säger stöds av flera av författarna. Jag uppfattar det som hon söker efter empatisk förståelse då hon säger "förståelse för den personen".*

"Jag brukar säga - du behöver inte förstå allt men du måste acceptera." Hon förklarar att hon med detta menar att eleverna bör ha förståelse för att religion betyder väldigt mycket för olika människor, men att eleverna inte behöver förstå *allt* som inryms i religionen. Pernilla påpekar att hon inte kan försvara allt som inryms i en religion, exempelvis könsstympling, vilket hon menar strider mot de mänskliga rättigheterna. *När hon säger "acceptera" anser jag att hon är ute efter en empatisk förståelse hos eleverna i och med att hon förklarar att de ska förstå den troende personen, hur viktig religion är för denne. "Måste" tolkar jag som att det finns ett krav att eleverna ska förstå (empatiskt) för att de ska kunna nå kursmålen. Enligt mina tolkningar så uppfattar jag det som att Pernilla ställer höga krav på att eleverna ska utveckla en förståelse för den troende personen.*

Åsa förklarar att hon har religionsmöten i sin undervisning av flera olika orsaker. Ibland har hon en konkret tanke då hon exempelvis bjuder in någon religionsrepresentant. Hon ger ett exempel då hon vid ett tillfälle bjöd in en religionsrepresentant som arbetar mycket med mission. Klassen som fick möta denne person hade inriktningen globalisering och hon tog då tillfälle att koppla just globalisering och missionsarbetet. Åsa berättar att hon själv är kritisk till mission och ifrågasätter varför församlingar åker till fattiga, afrikanska länder istället för att sprida sin religion i Sverige. Hon ställer frågan: "Varför missionerar man i utvecklingsländer?" Hon menar att många

människor har en negativ syn på exempelvis Jehovas Vittnen som många anser ”prackar på” andra sin religion. Är det inte precis samma som missionerande församlingar gör, fast utomlands, och då ofta i fattigare länder? ”De bygger skolor och hjälper till men sen i utbyte ska människorna i byarna börja tro på samma religion som missionärerna.” Hon menar att dessa människor som behöver hjälp blir utnyttjade. Hon berättade aldrig om sin syn på mission för eleverna, detta för att inte påverka dem. Hennes syfte (och förhoppning) med detta religionsmöte var att eleverna skulle dra samma slutsatser som hon.

Åsa säger att syftet med studiebesöken som eleverna gör själva är att de ska få en överblick över den religiösa aktivitet som pågår i deras närområde. De ska få kunskap och vetskap om att det finns fler församlingar än de kanske först hade trott och få veta vad de olika församlingarna står för.

Åsa tar upp ett annat syfte nämligen att eleverna, genom ett religionsmöte, får en bekräftelse på vad det de har lärt sig men även att de får ställa frågor om saker som de undrar över. Syftet kan även vara att eleverna får möta en troende person som står för sin tro och kan ge en förklaring till eleverna, att denne kan beskriva vad tro innebär.

Vad jag kan se är att Åsas syfte med religionsmöten och de tidigare informanternas syfte skiljer sig åt. Åsa pekar på att religionsmöten kan ha olika syften. Marie och Pernilla lyfter båda fram enbart förståelse och menar att det är religionsmötets främsta syfte. Åsa nämner aldrig förståelse, men jag uppfattar det som att hon är ute efter att eleverna ska få förståelse för olika saker inom olika områden. När hon tar upp att syftet med religionsmöten där en troende person berättar för eleverna vad tro är för denna och vad det innebär tolkar jag att hon är ute efter en empatisk förståelse. I religionsmötet med missionären tror jag att hon mer är ute efter att eleverna skulle förstå ur ett kritiskt perspektiv, vilket Läroplanen lyfter fram. Då hon säger att religionsmötet har som syfte att bekräfta vad eleverna redan vet funderar jag över vilken slags förståelse hon är ute efter. Kanske är det så att hon ibland vill stärka elevernas självförtroende så att de upplever att de faktiskt kan och vet saker, men frågan är om de upplever det som intressant att höra någon enbart prata om saker som de redan vet.

5.3 Förberedelser inför religionsmötet

I början av varje nytt moment ber Marie sina elever att skriva ned på ett papper vad de tror sig veta om den aktuella religionen. Hon samlar sedan in alla papper och får på så sätt en överblick över klassens förkunskaper.

Inför mötet med en troende brukar eleverna vanligtvis få skriva ned frågor som de sedan skall ställa till religionsföreträdaren. Marie anser att det är av stor vikt *hur* frågorna är formulerade som eleverna ska ställa. Frågorna bör inte fokusera på olikheterna. Marie går igenom frågorna innan religionsmötet och det händer att hon ifrågasätter vissa frågor. ”Jag är nog väldigt hård, men det har en förklaring.” Hon berättar att hon har en dålig erfarenhet av ett religionsmöte, dock inte under hennes yrkesverksamma liv, utan från hennes egen utbildning. Vid ett tillfälle anordnades ett möte mellan en grupp kristna och en imam och ett annat möte med en grupp troende muslimer och en präst. Dessa möten var inte fruktsamma alls, tvärtom så förstärktes och bekräftades de fördomar de båda grupperna redan hade om varandra. Marie var en av dem som anordnade dessa möten och har efter detta blivit mer vaksam när det gäller vilka frågor som eleverna ställer den berörda religionsföreträdaren. Hon tar ett exempel och menar att debatten om exempelvis moskébyggandet i Sverige inte är en relevant fråga, varför inte istället ta upp ämnen som är allmänmänskliga, exempelvis hur man ser på livet efter döden?

Maries dåliga erfarenhet från sin egen utbildningstid påverkar i stor grad hur hon ser på elevernas egen förmåga att själva ta ansvar för att frågorna som de ska ställa är relevanta och de får inte vara ställda på fel sätt så att religionsmötet kan gå fel. Då hennes syfte med religionsmötet är att skapa förståelse och vill hon på alla sätt eliminera riskerna för att eleverna ska uppfatta religionsmötet som negativt. Frågan är hur eleverna uppfattar det om hon censurerar deras frågor. Att ha ett kritiskt förhållningssätt är något som skolan även ska sträva mot och detta ger hon inte utrymme för då hon går in och styr upp elevernas frågor. Något man kan konstatera är att en lärares egen bakgrund och erfarenheter påverkar hur den planerar och tänker kring undervisningens upplägg. Marie vill verkligen fullfölja sitt syfte med religionsmötet och hon vet om att hennes sätt att censurera elevernas frågor är lite väl hårt, dvs. att hon styr dem. Hon vet om detta, men att eleverna ska få en förståelse för religionsrepresentanten väger tyngre än att eleverna ska kunna ställa, i Maries tycke, kritiska eller negativa frågor.

Inför religionsmötet har Pernilla en kortare genomgång om den aktuella religionen. ”Om de vet allt om religionen faller nyfikenheten.” Eleverna får göra egna frågor på eget ansvar. ”Jag vill inte korrigera dem.” Hon menar att det kan vara nyttigt och intressant om någon elev har en fördomsfull fråga men hon betonar att hon inför mötet ber eleverna att tänka på att ställa frågorna på ett respektfullt sätt. En bra startpunkt är att medvetandegöra för eleverna att det även finns ”konstigheter” i den svenska kulturen som man sedan kan sätta i

relation till andra kulturer/religioner. Här försöker hon få eleverna att relatera till egna händelser och upplevelser, vilket hon menar är den bästa utgångspunkten för förståelse. *Till skillnad från Marie så har Pernilla en annan inställning till elevernas egen förmåga att avgöra om frågorna är relevanta. De får ansvara själva för frågorna och stå för dem. Jag tolkar det även som att hon inte är rädd för att frågorna i sig förhindrar en förståelse för religionsrepresentanten, då detta även var hennes primära syfte med religionsmötet.*

Vid starten av varje moment skriver Åsa först upp religionen på tavlan och ber därefter eleverna att fritt associera vad de tänker på eller vet om religionen. Därmed får hon en överblick över deras förkunskaper och eventuella fördomar.

Inför varje religionsmöte brukar Åsa alltid först ha en föreläsning om respektive religion, så som fakta, historik, de olika inriktningarna etc. Inför missionsbesöket hade hon en kort genomgång av kristendomen men inget om vad mission innebär. En tid före religionsmötet ber hon eleverna att fundera ut frågor till religionsrepresentanten. ”Jag föreslår att de ställer sådana frågor som kan vara till hjälp för deras uppgifter som de ska lämna in efter besöket.” Vanligtvis så ställer eleverna själva sina frågor men vid vissa tillfällen har elever föredragit att hon ställer frågorna till religionsrepresentanten, vilket hon då gärna gör. Vid dessa tillfällen får hon en inblick i hur elevernas frågor är ställda och det har hänt att hon då censurerar vissa frågor, om de är ”helt uppåt väggarna”. Detta kan vara frågor som kan uppfattas som kränkande av religionsrepresentanten. *Både Pernilla och Marie låter sina elever ställa frågor till religionsrepresentanten, vilket även Åsa gör. Jag tolkar det som att Åsa har ett annat syfte med frågorna än Pernilla och Marie, då hon föreslår till eleverna att formulera frågorna så att de kan komma till användning då de ska skriva sin inlämningsuppgift. Åsa redigerar ibland frågorna om hon upptäcker att någon fråga kan vara kränkande, men detta är inget hon gör systematiskt.*

5.4 Religionerna och representanterna

På frågan om vilken position religionsföreträdarna vanligtvis har inom sin religion säger Marie att det nästan uteslutande är en officiell auktoritet inom respektive religion, vilket hon på ett sätt tycker är synd. Orsaken är att det är svårt att få tag på någon ”vanlig” troende människa. Marie tänker efter och säger sedan att det nog troligen inte egentligen skulle vara något problem men att det är lättare och mindre tidskrävande att vända sig till en organisation/samfund/kyrka.

Marie säger att det oftast är islam och kristendomen som blir representerade. Anledningen är att det är de religionerna som Marie tar upp i A-kursen. I slutet av kursen får eleverna fördjupa sig i en valfri religion men då är det inte aktuellt att bjuda in någon religionsföreträdare. Det kan vara svårt att få tag på någon religions- och livsåskådningsföreträdare från någon av elevernas egna valda religioner. Skolan har heller ingen ekonomi för att exempelvis skicka iväg eleverna på ett studiebesök utanför kommungränsen. *Här kan jag se flera faktorer som spelar in vid valet av religion och religionsrepresentanter. Tidsbrist är en faktor som spelar in vid planering inför religionsmötet. Att kontakta en organisation är enklare och mindre tidskrävande än att söka reda på en vardagsreligiös person och i och med detta blir det en person med en mer auktoritativ position inom sin religion. Läraren har idag väldigt många uppgifter förutom planering, undervisning och efterarbete och detta leder till att andra saker inte får ta för mycket tid.*

Pernilla säger att majoriteten av de religionsföreträdare som eleverna får träffa är från närområdets kristna samfund. Anledningen är att det inte finns pengar att betala för resan för religionsrepresentanter utanför kommunens gränser eller att eleverna får åka på studiebesök som ligger längre bort.

Pernilla berättar att det vanligtvis är någon som har en högre position i den aktuella religionen som möter eleverna. "Tyvärr får jag sällan välja" säger hon och menar att organisationerna oftast väljer ut vilken person som ska företräda dem. Pernilla menar att vardagsreligiösa kan vara lite rädda för att möta en grupp ungdomar som ställer frågor om dennes religion. De upplever kanske att de inte är pålästa och att de därför inte är beredda på att svara på alla frågor. En företrädare som har en högre position är mer van vid sådana situationer som en frågestund i klassrummet.

De religioner som Pernilla har bjudit in under olika omgångar är exempelvis Livets Ord, Hare Krishna, Svenska kyrkan och i sällsynta fall, någon representant från islam. Hon förklarar att det kan vara mycket svårt att få tag i just religionsföreträdare inom exempelvis islam. "Jag har försökt flera gånger."

Hon berättar att den person som företräder Livets Ord har som arbete att just åka omkring på skolor och föreläsa. Livets Ord står för alla resekostnader och därav spelar den ekonomiska aspekten ingen roll. Pernilla bestämmer inte själv när Livets Ord-representanten skall komma, utan denne hör av sig när tiden är inne för ett besök i kommunen där Pernilla arbetar. Hon tar då alltid tillfället i akt och bokar in dennes besök och förbereder en klass, beroende på vad de för tillfället läser och som hon anser har mest nytta av besöket.

Här kan man se att den ekonomiska aspekten bidrar till att vissa religiösa samfund och organisationer blir representerade. Om skolan hade haft ekonomi för att betala för studieresor utanför kommungränsen eller betala för någon troende personens resekostnader, så skulle kanske lärarna mer utifrån ett didaktiskt perspektiv välja ut religionerna och representanterna. Jag upplever att det rådande ekonomiska läge som skolan befinner sig i styr i vissa fall vilka religionsrepresentanter som eleverna får träffa.

Jag uppfattar det som att Pernilla många kontakter och försöker etablera kontakter, även utanför kommungränsen. I vissa fall har hon lyckats medan i andra fall är det nästintill omöjligt. Att det just är islamrepresentanter som är svåra att få tag på kan bero på flera orsaker. Det kan dels bero på att det inte finns någon islamistisk organisation i kommunen, dels kan de vardagsreligiösa muslimer som lever i kommunen känna sig obekväma att berätta och beskriva sin religion inför en stor grupp ungdomar. En annan aspekt kan vara, liksom det var i Maries fall, att det inte finns utrymme för att hitta någon muslimsk representant.

Pernilla väljer sällan ut själv vilka företrädare som eleverna får träffa. Hennes elever får även träffa företrädare där hon inte själv är närvarande. En fråga som man kan ställa sig är varför hon väljer att bjuda in en representant från Livets Ord, ett samfund som många i vårt samhälle uppfattar som kontroversiellt. Pernillas syfte med religionsmöten är förståelse och som jag har tolkat, den empatiska förståelsen. Hon kräver att eleverna "måste acceptera" och hennes mål är även att sudda ut "vi och dem"-perspektivet och eventuella fördomar. Utifrån hennes syfte tolkar jag det som att hon, genom religionsmötet, vill att eleverna ska få träffa en Livets Ord-representant för att de ska se att det är en vanlig människa som har en tro och på så sätt få en förståelse för just den människan. Furenhed pekar även på detta och menar att i mötet så finns det en möjlighet at eleverna kan se att den troende är en helt vanlig människa där religionen är integrerad i dennes liv (se ovan s.12). Hon pekar på att eleven måste acceptera (den troende som person) men inte behöver förstå allt (i detta fall allt som Livets Ord står för).

I och med att Livets Ord-representanten återkommer kontinuerligt och är en person som har som arbete att föreläsa i skolor kan det finnas risk för att denne pratar mer utifrån sitt samfund och vad Livets Ord står för och mindre utifrån sig själv och sin tro. Vad är dennes syfte med att resa runt att föreläsa? Är det för att eleverna ska få en förståelse för representanten som troende person eller för Livets Ord som en församling? Jag anar det senare.

Åsa berättar att det är enbart kristendomen som blir representerad vid religionsmötena. Anledningen är att majoriteten av alla religiösa församlingar som finns i kommunen där denna skola ligger är kristna. Åsa säger att hon skulle vilja att fler religioner fick bli representerade men att hon inte har arbetat upp ett kontaktnät, hon har inte tagit sig den tiden. Det är lättare att ta kontakt med en kristen församling via exempelvis internet där det ofta finns en kontaktperson, e-mailadress och telefonnummer. Hon har försökt via nätet söka efter någon muslimsk förening i staden, men har inte lyckats. Hon har hört talas om att det finns en muslimsk förening som träffas någonstans i en källarlokal men har inte lyckats hitta den via nätet.

Åsa menar att hon har försökt få tag på någon muslimsk förening i staden men misslyckats. Hon är van att via nätet söka reda på olika församlingar och när denna församling, som uppenbarligen existerar, inte har en egen hemsida så väljer hon att inte göra någon mera ansträngning. Som jag tidigare nämnt så är tidsbrist något som förhindrar informanterna att få kontakt med fler församlingar/samfund/kyrkor. Man kan ju även se det ur ett prioriteringsperspektiv och kanske kan man fråga sig om informanterna en del gånger använder just tidsbrist som ett argument för att de inte har hittat eller får kontakt med fler religioner och representanter.

Samtliga lärare bjuder in religionsrepresentanter som har en högre position inom religionerna. Marie och Åsa menar att det är lättare att få tag på personer som har en mer officiell position. Pernilla säger att hon sällan får välja vem som kommer. Olivestam påpekar att om endast en religionsrepresentant som har en högre position inom sin religion får förmedla sitt budskap finns det en risk att eleverna tror att allt som denne förmedlar är det som praktiseras i verkligheten (se ovan s.13). Det är av stor vikt, menar Olivestam, att eleverna får en bild av den folkliga religionen då den besvarar många existentiella frågor. Den vardagsreligiösa bild av sin religion, den folkliga som Olivestam kallar den, uteblir då samtliga av gästbesökarna representerar elitens religion (se ovan s.13).

5.5 Nackdelar och svårigheter med religionsmöten

Marie anser att det absolut finns en risk med att bjuda in eller besöka religionsföreträdare och hänvisar till religionsmötet som hon anordnade under sin utbildning. Marie anser att det är av yttersta vikt *vem* eleverna träffar. Hon belyser att hon mycket noggrant väljer ut vem eleverna får träffa. Hon har svårt att tänka sig att anordna ett möte mellan eleverna och religionsföreträdare utan att hon vet vem religionsföreträdaren är. Hon skulle heller inte kunna

tänka sig att låta eleverna få göra exempelvis religionsgeografiska undersökning i hemstaden där eleverna, utan hennes närvaro, möter olika religionsrepresentanter. Det är viktigt att hon vet att den som kommer eller som de ska besöka är en ”schysst ambassadör för sin religion”.

Marie är väl medveten om att hon, genom att hon bestämmer vem som eleverna får träffa, gör sig till tolkningsföreträdare. Hon förklarar att hon ändå gör det då hon anser att det är viktigt att personen som eleverna får möta inte målar upp sin religion så att elevernas fördomar bekräftas eller förstärks. Hon menar att chansen att få träffa olika religionsföreträdare från samma religion är mycket liten då kursen är kort och mycket skall hinnas med. Hon säger att vi människor i allmänhet har en tendens att kategorisera in människor i fack och risken att eleverna gör det menar hon är stor. De får ändå så mycket negativa bilder från exempelvis TV, tidningar etc. Hon tycker att eftersom hon är ansvarig för undervisningen måste hon se till att eleverna får en positiv bild av de olika religionerna/livsåskådningarna inom skolans väggar.

Marie menar att det finns en stor risk att avtrycket från ett religionsmöte kvarstår och blir ett slags rättesnöre för eleverna. Marie menar att förbereda klassen inför ett religionsmöte är oerhört viktigt och att poängtera att den inbjudna religionsföreträdaren ger *sin* bild av religionen, men att det finns andra. Personliga möten blir ibland så starkt att det inte är spelar någon roll hur mycket man än förbereder och poängterar detta före mötet, och även efteråt. Det är därför Marie är så noga med att välja ut vilken religionsföreträdare som eleverna får träffa. Hon anser sig ha ett ansvar att välja ut detta och efter hennes huvud välja ut vad hon anser var det bästa, både för eleverna och för religionen i fråga.

Här uppfattar jag det som att Maries negativa upplevelser från hennes egen utbildning även påverkar hennes val av vem som får representera den aktuella religionen. När hon säger att religionsrepresentanten ska vara en ”schysst ambassadör” uppfattar jag det som att hon har en tydlig och klar bild av vad det är. Jag tolkar det som att religionsrepresentanten inte får förmedla några ”konstigheter” utan hålla sig till den breda och allmängiltiga trosföreställningen i den aktuella religionen. Westerberg tar upp faran med religionsmöten, att det som religionsrepresentanten säger och står för blir ett facit för eleverna (se ovan s.13). Detta verkar Marie vara fullt medveten om och för att förhindra detta så menar hon att man måste belysa och förbereda eleverna både före och efter mötet. Ändå säger hon att det finns en risk för att det som religionsrepresentanten säger och står för ändå blir ett facit för eleverna. Vad jag kan se är att hon använder religionsmöten i undervisningen trots att det finns risk för detta då hennes primära syfte är förståelse och inte att belysa att det

finns flera sätt att tolka religion på, även inom samma religion. Detta bekräftas även då hon säger att hon mycket noggrant väljer ut religionsrepresentanterna.

Pernilla berättar att hon varit med om några tillfällen där en inbjuden gäst varit väldigt ”högreliös” och nästan överlägsen. ”Då blir det ju givetvis fel.” När den personen förmedlade sitt budskap om sin religion tog eleverna inte åt sig någonting. De fick ingen förståelse vare sig för religionen eller för religionsföreträdaren. *Pernilla väljer inte ut religionsrepresentanterna som Marie gör. Hon är medveten om att det kan gå fel om religionsrepresentanten är en person vars budskap eller existens inte når fram till eleverna. Då hennes primära syfte är förståelse kan man fråga sig hur hon kan ordna religionsmöten som hon egentligen inte vet kommer att falla väl ut. Jag tolkar det som att hon mer ”chansar” att religionsmötet ska bli positivt och att eleverna ska få en förståelse, och att hon ibland får räkna med att det kan gå fel.* Pernilla menar att det visst finns en risk för att det som religionsrepresentanten säger blir den sanna bilden av just den religionen. För att motverka detta försöker hon göra eleverna medvetna, både före och efter mötet och även under hela kursen, om att det finns olika sätt att tolka samma religion. Pernilla menar att det ändå inte går att garantera att den inbjudna gästens ord och uppenbarelse blir ett facit för eleverna.

Precis som Marie försöker Pernilla förbereda eleverna och berätta att det finns fler tolkningar inom samma religion. Fastän hon, precis som Marie, är medveten om att religionsrepresentantens ord och budskap kan bli ett rättesnöre använder hon religionsmöten i undervisningen då det finns en möjlighet att det ska falla väl ut.

Åsa säger samma sak som de två tidigare informanterna om att religionsmötet inte enbart kan vara positivt. ”Det beror på vem eleverna får träffa och hur personen framställer sin religion eller det den pratar om.” Åsa menar att eleverna ofta har en negativ bild av religion, det är inget konkret för dem. Om det då kommer en person som inte har förmågan att berätta och beskriva vad religion och tro är för den kan detta leda till att eleverna fortfarande anser att religion är flummigt. Åsa menar att eleverna inte behöver förstå tillfullo vad religionen står för. De får tycka att religionen inbegriper konstigheter men de ska ha en förståelse för att personen tror. *Vad jag förstår så vill Åsa att religionsmötet ska bidra till att elevernas ofta negativa bild av religion ska förändras till något positivt. Hon vet att det finns en risk att om personen som eleverna får träffa inte kan beskriva och förklarar på ett bra sätt så uteblir även förståelsen, i det här fallet både förståelsen för personen som de får träffa och en utebliven förändring av elevernas inställning till religion generellt. Här tolkar jag det som att hon, liksom de övriga informanterna, vet att religionsmöten inte per automatik betyder att*

förståelsen ökar utan det finns även en uppenbara "fara", men att det ändå är värt att ha religionsmöten i undervisningen.

Åsa säger att det också finns en fara för att det som religionsrepresentanten förmedlar om sin bild av sin religion blir en mall för eleverna. Hon brukar vanligtvis låta eleverna lämna in en reflektionsuppgift efter ett religionsmöte och hon kan där urskilja hur eleverna har uppfattat mötet samt om de anser att det som sades på religionsmötet blir en mall för just den religionen. Hon säger att det ofta skiljer sig åt eleverna emellan. "Vissa är mycket medvetna om att det finns olika sätt att tolka en och samma religion". Om hon upplever att många elever har fått en alltför snäv bild av den aktuella religionen kan det hända att hon tar upp det för diskussion i helklass. *Som jag förstår det så är även Åsa medveten om att religionsmötet kan resultera i att eleverna uppfattar det som religionsrepresentanten förmedlar som "sanning" och det enda rätta. Genom att hon ofta har en uppgift kopplad till religionsmötet kan hon urskilja om eleverna är medvetna om att det finns flera sätt att tolka en och samma religion.*

6. Sammanfattning

Jag har i denna uppsats undersökt hur tre religionslärare uppfattar religionsmötets betydelse och konsekvenser i undervisningen på gymnasiet.

Pernillas och Maries syfte med religionsmöten i undervisningen är primärt att eleverna skall få en förståelse, både en intellektuell och en empatisk, för den troende och den religion som den representerar. Deras syfte med religionsmöten är även att bryta elevernas eventuella fördomar och få dem inse att vi är alla människor, oavsett kultur- och religionstillhörighet. Respekt för den enskilde individen var även något som samtliga informanter lyfte fram. Förutom förståelse för individen uttryckte Åsa fler syften, däribland att religionsmötet kan bekräfta elevernas redan vunna kunskaper. Ett annat syfte är att hon vill att religionsmötet kan leda till att eleverna intar ett kritiskt förhållningssätt till det som religionsrepresentanten förmedlar.

Samtliga lärare baserade sina beslut på att låta eleverna träffa olika religionsrepresentanter utifrån vilken inställning eleverna har i de olika klasserna. Marie och Pernilla baserade sina beslut på om de ansåg att majoriteten av en klass hade främlingsfientliga åsikter eller fördomar gentemot en specifik religion. Pernilla och Åsa hade uppfattningen att vissa specifika klasser oftare hade främlingsfientliga åsikter och fördomar. Åsa menade även att NV-klasser vanligtvis hade svårare att förstå religion, då religion inte är något som kan bevisas, och av den anledningen såg hon till att de fick träffa religionsrepresentanter. Hon tog även beslut efter hur hon ansåg att eleverna klarade av att på egen hand göra exempelvis ett studiebesök.

Inför mötet låter samtliga lärare sina elever skriva ned egna frågor som de ska ställa till religionsrepresentanten. Pernilla och Åsa låter sina elever själva svara för frågorna. I vissa fall väljer Åsa att ta bort några frågor om hon uppfattar att de är kränkande. Hon föreslår även att eleverna ska ställa frågor så att de kan ha nytta av dem när de senare ska skriva en inlämningsuppgift efter mötet. Pernilla menar att det bara är intressant om frågorna är fördomsfulla men ber eleverna att tänka på att frågorna ska vara ställda på ett respektfullt sätt. Marie går igenom elevernas frågor innan de får ställa dem till religionsrepresentanten och ifrågasätter om det finns frågor fokuserar för mycket på olikheter. Hon är medveten om att hon på detta sätt gör sig till tolkningsföreträdare. Hon menar att då hennes syfte är att eleverna ska få en positiv bild av religionerna och representanterna så måste hon gå in och styra upp frågorna så att resultatet blir positivt. Hennes dåliga erfarenhet från hennes utbildningstid är till stor del den bidragande orsaken till hennes kontrollbehov.

Samtliga lärare svarade att religionsrepresentanterna vanligtvis har en officiell ställning inom sin religion. Anledningen är att det dels är lättare att få tag på någon som har en officiell position, exempelvis via Internet eller telefonkatalogen, dels så är det mer tidskrävande att söka reda på en vardagsreligiös person. Pernilla påpekade att vardagsreligiösa kan uppleva en rädsla för att möta en grupp elever, att de inte är vana att svara på frågor. En religionsrepresentant som har en officiell ställning är bättre påläst, kan lättare motivera och är mer van att svara på frågor som har med dennes religion och tro att göra.

Religionerna som blir representerade beror i Marias fall på vilka religioner hon tar upp i kursen. Åsas elever får endast möta kristna representanter då majoriteten av församlingarna, samfunden, kyrkorna och organisationerna är kristna i den kommun som skolan ligger i. Pernilla har fler etablerade kontakter och därmed blir fler religioner representerade.

Marie uppfattar att det kan finnas nackdelar med religionsmöten. Om personen som eleverna får träffa är konservativ så finns risk för att religionsmötet inte får ett positivt resultat, därför är hon noga med att välja ut religionsrepresentanterna. Hon menar att den som eleverna får träffa måste vara en ”schysst ambassadör” för sin religion. Anledningen till detta har återigen att göra med hennes dåliga upplevelser från sin egen utbildningstid. Pernilla har varit med om religionsmöten har fått ett negativt resultat där religionsrepresentanten varit ”högre religiös”. Då har elevernas förståelse uteblivit både för religionen och för religionsrepresentanten. Åsa belyser att det är viktigt att den person som kommer kan förmedla sitt budskap så att eleverna förstår och tar till sig budskapet.

Alla informanterna ser en risk med att det budskap som religionsrepresentanten förmedlar blir ett facit för eleverna som är svåra att motverka. Marie och Pernilla försöker förebygga detta genom att belysa att det finns fler sätt att tolka den aktuella religionen på inför religionsmötet. Åsa följer upp religionsmötena och om hon anser att majoriteten av klassen uppfattar det som religionsrepresentanten förmedlade som en mall tar hon upp det för diskussion i helklass. Samtliga informanter använder religionsmöten i undervisning trots att denna risk finns. De gör det då deras syfte med religionsmöten är förståelse, och inte att belysa att det finns flera tolkningssätt inom en och samma religion.

7. Käll- och litteraturförteckning

Alwall, Jonas. Vart tog religionsfriheten vägen? I Andersen, Peter B., Dahlgren, Curt, Johannesson, Steffen & Otterbeck, Jonas (red.) (2006). *Religion, skole og kulturel integration i Danmark og Sverige*. København: Museum Tusulanums Forlag/Københavns universitet

Andersson, Daniel & Sander, Åke (red.) (2005). *Det mångreligiösa Sverige: ett landskap i förändring*. Lund: Studentlitteratur

Furehed, Ragnar.(2000) Undervisning och förståelse- exemplet religionskunskap. I Almén, Edgar *Livstolkning och värdegrund: att undervisa om religion, livsfrågor och etik*. Linköping: Univ., Skapande vetande

Holme, Idar Magne & Solvang, Bernt Krohn (1997). *Forskningsmetodik: om kvalitativa och kvantitativa metoder. 2.*, [rev. och utök.] uppl. Lund: Studentlitteratur

Härenstam, Kjell (2000). *Kan du höra vindhästen?: religionsdidaktik - om konsten att välja kunskap*. Lund: Studentlitteratur

Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun. 2.* uppl. Lund: Studentlitteratur

Lendahls, Birgit (1986). *Religion i skolan - men hur?: metod- och debattbok för lärare och blivande lärare i grundskolan*. Uppsala: EFS-förl.

Olivestam, Carl Eber (2006). *Religionsdidaktik: om teori, perspektiv och praktik i religionsundervisningen. 1.* uppl. Stockholm: Liber

Stensmo, Christer (2002). *Vetenskapsteori och metod för lärare: en introduktion. 1.* uppl. Uppsala: Kunskapsföretaget

Thalén, Peder. Religionsdidaktik i senmodern situation. I Lindgren Ödén, Birgit & Thalén, Peder (red.) (2006). *Nya mål?: religionsdidaktik i en tid av förändring*. Uppsala: Swedish Science Press

Westerberg, Boel. Amen, sitt! Religionskunskapens didaktik från katekes till livstolkning. I Andersen, Peter B., Dahlgren, Curt, Johannesson, Steffen & Otterbeck, Jonas (red.) (2006). *Religion, skole og kulturel integration i Danmark og Sverige*. København: Museum Tusulanums Forlag/Københavns universitet

Ödman, Per-Johan. Hermeneutiken och forskningspraktik. I Gustavsson, Bengt (red.) (2004) *Kunskapande metoder inom samhällsvetenskap 3.*, [rev.] uppl. Lund: Studentlitteratur

Elektroniska källor

www.skolverket.se Läroplanerna för frivilliga skolformerna

8. Bilagor

Intervjuguide

- Under vilka former får eleverna träffa religionsrepresentanter?
- Hur ofta använder du religionsmöten i din undervisning? Vad grundar sig ditt beslut på att låta dina elever träffa olika religionsrepresentanter?
- Vad är ditt syfte och med att låta dina elever möta religionsföreträdare i undervisningen?
- Hur förbereder ni er inför religionsmötet? Har ni läst mycket om den aktuella religionen inför mötet? Tar du reda på vilken förförståelse eleverna har?
- Vilka religioner representeras oftast i dessa möten? Varför?
- Är gästerna eller de som tar emot elevgrupperna oftast vardagsreligiösa eller är de mer från den elitiska gruppen? Varför?
- Kan det finnas några negativa effekter av ett möte mellan elever och livsåskådning/religionsföreträdare, vilka i så fall? Vad beror dessa på?
- Upplever du att den som representerar sin bild av sin religion blir det sanna för eleverna, alltså att de inte förstår att det finns andra bilder/uppfattningar av just den religionen?